

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційне дослідження

КУЦЕНКА МИКОЛИ АНАТОЛІЙОВИЧА

“ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ СПІВЧУТТЯ

В АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ

(експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англійської мови)”,

поданого на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Дисертаційне дослідження Миколи Анатолійовича Куценка, спрямоване на комплексне експериментально-фонетичне вивчення специфіки просодії висловлень співчуття в англійському мовленні, входить до кола важливих завдань англійської фонетики, прагмалінгвістики, комунікативної лінгвістики, емотіології, від вирішення яких залежить розуміння загальних закономірностей продукування та сприйняття емоційного мовлення, безпосереднього впливу психофізіологічних і соціокультурних особливостей мовця на специфіку усної реалізації як базових, так і складних емоцій. З’ясування особливостей просодичного вираження англійських висловлень співчуття різного прагматичного спрямування є важливим для пізнання відображення емоційного досвіду мовців у просодичній організації мовлення, визначення комплексу провідних інтонаційних засобів вираження співчуття. На підставі вищевикладеного вважаємо питання, досліджене в дисертаційній праці М. А. Куценка, без сумніву, **актуальним**.

Ставлячи за **мету** виявлення закономірностей просодичного оформлення англійських висловлень співчуття шляхом визначення й опису інвентарю інваріантних і варіантних інтонаційних моделей їхньої усної реалізації, дисертант в цілому успішно справляється з виконанням завдань, що з неї випливають. **Об’єктом** наукового аналізу обрано усну реалізацію висловлень співчуття в англійському мовленні. **Предмет** дослідження становлять особливості просодичного оформлення означених висловлень як результат впливу соціокультурних та емоційно-прагматичних чинників.

Поєднання загальнонаукових і лінгвістичних методів аналізу із

застосуванням інструментальних методів (комп'ютерно-осцилографічного, спектрального, інтонографічного), акустичного аналізу, репрезентативного обсягу емпіричного матеріалу дослідження (3194 інтонаційних груп із 1374 висловлень співчуття, відібраних зі зразків автентичного англійського мовлення, реалізованих у контексті конкретних мовленнєвих ситуацій, загальною тривалістю звучання 2 год. 08 хв.) та залучення аудиторів (носіїв англійської мови як рідної, а також українських фонетистів, які мають досвід аудитивного аналізу) забезпечили необхідний для дисертації рівень **достовірності й обґрунтованості** отриманих результатів.

Дисертаційне дослідження без сумніву має **наукову новизну**. *Уперше* здобувач виокремив і представив опис типових інтонаційно-енергетичних моделей усної реалізації висловлень співчуття чотирьох типів прагматичного спрямування. Крім того, *уперше* з'ясовано й описано узагальнену схему взаємодії комплексу чинників, які впливають на специфіку актуалізації висловлення співчуття. *Новими* також є дані про діапазон варіативності просодичної організації англійських висловлень співчуття.

Отримані результати поглиблюють теоретичні положення фонетики, емотіології, прагмалінгвістики, соціофонетики, фоностилістики, комунікативної лінгвістики. Запропонована в дисертації комплексна методика дослідження просодичної організації висловлень співчуття різного прагматичного спрямування є перспективною для опису просодо-семантем інших типів висловлень на матеріалі різних мов. Усе це забезпечує безперечну **теоретичну** вагомість дисертації. У **прикладному** аспекті доцільним є використання отриманих результатів для розробки курсів із теоретичної фонетики, інтонології, емотіології, прагмалінгвістики, у науково-дослідній роботі аспірантів і студентів.

Дисертація має логічну **структуру** й складається з анотації, вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків (повний обсяг дисертації – 16,16 авт. арк., обсяг основного тексту – 8,75 авт. арк.),

списку використаних джерел (330 наукових джерел із них 73 джерела іноземними мовами) та шести додатків (165 сторінок).

У *першому розділі* дисертації (с. 23-69) обґрунтовано теоретичні засади дослідження: окреслено основні підходи до вивчення висловлень співчуття (с. 23-32), критично узагальнено сучасні наукові дані про мовні та позамовні засоби вираження співчуття (с. 33-48), сформовано підґрунтя експериментально-фонетичного дослідження специфіки просодичного вираження співчуття в англійському мовленні (с. 59-66). Науковим досягненням дисертації є синтезована узагальнена схема стохастичної взаємодії комплексів комунікативних факторів актуалізації співчуття (с. 37), визначення найзначущих параметрів класифікації англійських висловлень співчуття (с. 52). Хоча огляд результатів попередніх досліджень подекуди не позбавлений надлишкової деталізації (с. 43-46; 54-56), однак він слугує надійним підґрунтям для побудови теоретичної моделі власного об'єкта дослідження.

Другий розділ дисертації (с. 70-83) містить виклад програми й методики дослідження, які заслуговують на позитивну оцінку. Особливо слід відзначити комплексне використання інтонаційної та синергетичної моделей для опису результатів експериментального дослідження, яке візуалізовано на с. 80, а також застосування *K*-критерію Калити-Тараненко (с. 82) для обрахування кількісних показників емоційно-прагматичного потенціалу досліджених висловлень, що в поєднанні з іншими евристичними процедурами забезпечило об'єктивність і достовірність отриманих кількісних даних.

Третій розділ дисертації (с. 84-197) дисертації присвячено надзвичайно актуальному питанню – опису інваріантних і варіантних характеристик моделей просодичного оформлення актуалізації висловлень співчуття, який вважаємо найважливішим науковим результатом дисертації, підтвердженням інструментально. Виявлені шляхом аудитивного аналізу перцептивні риси просодії висловлень співчуття чотирьох типів прагматичного спрямування (с. 84-155) піддано акустичному аналізу (с. 156-166) та представлено їхню

лінгвістичну інтерпретацію (с. 167-197). Актуальними є отримані результати стосовно специфіки інтонаційного оформлення різних структурних елементів інтоногруп висловлень співчуття (передтакту, шкали, ядра) чотирьох типів. Бажано було б структурувати ці дані у вигляді загальної таблиці, яка би сприяла візуалізації цих цінних даних.

Викладені результати проведеного дослідження свідчать про досягнення його мети та вирішення поставлених завдань у повному обсязі. Дані експериментів наведені в п'яти таблицях і на 13 рисунках у тексті дисертації та додатках.

Акцентуючи актуальність обраної теми, новизну й обґрунтованість висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та високий рівень її виконання, вважаємо необхідним звернути увагу на деякі **дискусійні моменти**, які потребують уточнення під час захисту:

1. У дисертаційній праці обґрунтовано типові моделі висловлень співчуття чотирьох прагматичних спрямувань: власне співчуття, співпереживання, втішання та підбадьорювання, первинну ідентифікацію яких виконували аудитори-носії мови, що усунуло труднощі декодування, пов'язані зі знанням мовного коду. Хотілося би почути пояснення, визначення та фіксація яких опорних лінгвальних ознак аудиторами уможливили відновлення ними смислу репліки й ідентифікацію *конкретної* прагматичної спрямованості співчуття? Для дослідження просодичного оформлення висловлень співчуття за одиницю аналізу обрано інтонаційну групу (с. 16), а яка одиниця бралась до уваги для ідентифікації прагматичної спрямованості висловлення в межах діалогічного мовлення?

Ви визначаєте співчуття як експресивну одиницю мовлення, що актуалізується як емоційно-когнітивна реакція на негативну або складну ситуацію чи проблему одного з комунікантів (с. 2, 18). На с. 30 висловлення співчуття віднесено до класу експресивів, відповідно до класифікації Дж. Серля, а на с. 168 дисертації зазначено, що співчуття належить до бехабітивів? Поясніть, будь ласка, як корелюють ці поняття.

Одне з важливих правил успішності виконання експресивів включає обов'язкову умову *щирості*. Деякі дослідники вважають прототипними тільки ті експресиви, які відповідають цій умові (Трофимова 2013 с.77-88). Хоча опис просодичних ознак співчуття за ознакою щирості не заявлено як окреме завдання дослідження, однак під час аудитивного аналізу інформанти також визначали ступінь щирості висловлення й характер його реалізації (завдання № 6 на с. 73), і дані про просодичні маркери щирості описано для висловлень власне співчуття, співпереживання та втішання (с. 95, 97, 99, 105, 123, 142). У зв'язку з тим, що проблема симуляції та приховування емоцій вважається одним із перспективних напрямів сучасних досліджень емотивності й емоційності в мові та мовленні (Шаховский 2008, с. 20), цікаво з'ясувати, яку роль виконують просодичні засоби в детекції нещирості при висловленні співчуття? У чому полягають ключові відмінності між щирим і нещирим висловленням співчуття на просодичному рівні?

2. Уважаю досить вдалим і раціональним звернення дисертанта в межах наукового теоретичного пошуку (с. 63) до відомої міждисциплінарної моделі взаємодії тезаурусних сфер мікрокосму та макрокосму в процесах духовного буття комуніканта, викладеної у монографії О.В. Клименюка “Знание, познание, когниция”, відповідно до якої концептосфера пам'яті індивіда охоплює усе наявне розмаїття концептів, породжуваних його психічною сферою. Водночас у дисертаційній роботі, на жаль, не акцентовано увагу на ширших можливостях використання цієї моделі в дослідженні специфіки просодичного вираження співчуття. Оскільки це важливо, то бажано було б отримати конкретну відповідь на це питання.

3. Одним із цінних наукових результатів дисертації є визначення й опис **інваріантних інтонаційних моделей** висловлення співчуття різного прагматичного спрямування в англійській мові. Науковці поділяють інвентар таких просодо-семантем на дві групи (див., напр. Потапова 2013): просодо-семантеми, співвідносні з універсальними типами емоцій, переважно, неконтрольованими, базовими (напр., *страх*), а також просодо-

семантеми, залежні від специфіки передачі емоцій, притаманних певному етносу (напр., *радість* тощо). Чи погоджуєтесь Ви, що просодичній оформленості співчуття властива лінгвокультурна специфіка? Якщо так, то чи можливо диференціювати культурно зумовлені стереотипи вираження означеної емоції в американській і британській лінгвокультурах?

Науковий інструментарій дисертації загалом коректний, дисертація написана нормативною українською мовою з використанням вивіреної фахової метамови.

Висловлені побажання не впливають на загальну високу оцінку результатів проведеного дослідження. Дисертаційна праця містить нові висновки й спостереження, в яких викладено вагомі отримані результати про: а) комунікативні особливості усних варіантних реалізацій співчуття в англійському мовленні, стратифікованих за чотирма синергетичними моделями їхнього породження в конкретних обставинах комунікації; б) типові просодичні засоби, взаємодія яких забезпечує звукову матеріалізацію висловлень співчуття різної прагматичної спрямованості. Дисертація М. А. Куценка свідчить про належний професійний рівень теоретичного мислення автора, про його вміння фахово проводити релевантні дослідницькі процедури, описувати й інтерпретувати отримані наукові дані.

Основні теоретичні положення й результати дисертації повністю відображено у 14 наукових публікаціях, у тому числі в п'яти статтях у наукових фахових виданнях України, двох закордонних публікаціях, з яких одна стаття – у закордонному науковому виданні, одна стаття – в іншому виданні та сім тез доповідей на вітчизняних і міжнародних наукових конференціях. Загальний обсяг праць складає 6,7 авт. арк. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації, вміщує дисертаційні спостереження та висновки й відповідає прийнятим стандартам.

Таким чином, кандидатська дисертація Куценка Миколи Анатолійовича є самостійною й актуальною; вона виконана на високому теоретичному та науково-практичному рівні й, без сумніву, має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Викладене дає підстави вважати, що дисертаційна праця “ПРОСОДИЧНЕ
ОФОРМЛЕННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ СПІВЧУТТЯ В АНГЛІЙСЬКОМУ
МОВЛЕННІ (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі
англійської мови)” і за змістом, і за формою відповідає вимогам “Порядку
присудження наукових ступенів”, затвердженому постановою Кабінету
Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з
Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015, а її автор,
Куценко Микола Анатолійович, заслуговує на присудження йому наукового
ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські
мови.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри англійської мови
та методики її викладання

Центральноукраїнського державного
педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

В.Ю. Парашук

Гігніс
Венкее

засвідчує
секретар

Оле С.В. Олександренко

Відрук одержано 10.05.2019р.

Вчений секретар спецради Мр Т.І. Морозова